

Tiina Pulakka

Nopeasti ja notkeasti reagoivat kirjastot pandemian keskellä

Yleisten kirjastojen reagointi ja kokemukset koronapandemiasta
Suomessa, Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa

Opinnäytetyö

Kevät 2021

SeAMK Liiketoiminta ja kulttuuri

Kirjasto- ja tietopalveluala

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Liiketoiminta ja kulttuuri

Tutkinto-ohjelma: Tradenomi (AMK), Kirjasto- ja tietopalvelualan tutkinto-ohjelma

Tekijä: Tiina Pulakka

Työn nimi: Nopeasti ja notkeasti reagoivat kirjastot pandemian keskellä: Yleisten kirjastojen reagointi ja kokemukset koronapandemiasta Suomessa, Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa

Ohjaaja: Sari Mäkinen-Laitila

Vuosi: 2021

Sivumäärä: 38

Liitteiden lukumäärä: 1

Opinnäytetyön aiheena oli tutkia yleisten kirjastojen reagointia ja kokemuksia koronapandemiasta kevään ja kesän 2020 aikana Suomessa, Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa. Tavoitteena oli saada selville mitä voimme oppia kokemuksista koronapandemiasta ja siihen reagoinnista yleisissä kirjastoissa. Tutkimusjoukoksi valittiin Suomen maakuntakeskusten pääkirjastot, sekä Ruotsin, Norjan ja Tanskan läänien pääkaupunkien kirjastot. Otosjoukko valittiin sen maantieteellisen kattavuuden vuoksi. Opinnäytetyön tarkoituksena oli saada selville, miten voisimme jatkossa varautua vastaaviin kriisitilanteisiin paremmin.

Tutkimuksessa käytettiin kvantitatiivista, eli määrällistä menetelmää, mutta sen voidaan katsoa pitävän sisällään myös kvalitatiivisen, eli laadullisen tutkimuksen piirteitä. Aineisto kerättiin sähköpostitse välitetyyn verkkokyselyyn avulla. Menetelmä valittiin sen nopeuden ja helppouden takia. Kyselylomake oli jaettu kolmeen eri osioon, jotka olivat kirjasto, henkilökunta ja turvallisuus. Koska tutkimusjoukolla ei ollut yhteistä äidinkieltä, toteutettiin kyselytutkimus englanninkielisenä.

Tutkimuksessa selvisi, että niin Suomen, Norjan, kuin Tanskan yleiset kirjastot olivat reagoineet koronapandemiaan hyvin samankaltaisilla toimilla. Ruotsi erottui joukosta selvästi, sillä maan yleisiä kirjastoja ei oltu suljettu väliaikaisesti kuten muissa maissa. Kaikissa maissa oli kuitenkin rajoitettu yleisten kirjastojen tarjoamia palveluita ja sekä asiakaspalvelu että lainaus oli siirtynyt verkkoon. Poikkeavana aikana kirjastot olivat lähteneet rohkeasti kehittämään palveluitaan palvelukseen asiakkaitaan mahdollisimman hyvin. Suurin osa vastaajista oli tyytyväisiä siihen, miten koronapandemian aiheuttamiin haasteisiin vastattiin heidän koti- maansa yleisissä kirjastoissa.

Avainsanat: yleiset kirjastot, koronavirus, Covid-19, pandemia

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Business and Culture

Degree programme: Bachelor of Business Administration Specialisation: Library and Information Services

Author: Tiina Pulakka

Title of thesis: Rapidly and flexibly responding libraries in the middle of the pandemic: Responses and experiences of public libraries about the corona pandemic in Finland, Sweden, Norway, and Denmark

Supervisor: Sari Mäkinen-Laitila

Year: 2021 Number of pages: 38 Number of appendices: 1

The purpose for this thesis was to study how public libraries responded and experienced the corona pandemic during spring and summer 2020 in Finland, Sweden, Norway, and Denmark. The main libraries of the provincial centres Of Finland, and the libraries of the capital cities Of Sweden, Norway and Denmark were selected as the research set. The set was chosen because of the geographic coverage. The goal was to figure out what we can learn from our experiences about the corona pandemic and the reactions that it caused in public libraries. The aim was that we could prepare ourselves better for similar situations.

A quantitative approach was used in this study, but you can also find qualitative characteristics from it. The data was collected using an online survey forwarded by email. This method was selected because of its speed and ease. There were three different sections on the questionnaire which were library, staff, and safety. The questionnaire was written in English because there was no other common language between the respondents.

The study showed that the public libraries in Finland, Norway, and Denmark did all react similar ways to the corona pandemic. Sweden was an exception because the country's public libraries were not closed temporarily like in the other countries. However, public libraries had limited services in all the countries. Customer service and loaning were moved to the online. The libraries had started to improve their services during these unusual times so that they would be able to help their customers as well as possible. Most of the respondents were satisfied how the challenges caused by the corona pandemic were answered in their homeland's public libraries.

Keywords: public libraries, coronavirus, Covid-19, pandemic

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
Kuva- ja taulukkoluetelo	5
1 JOHDANTO	6
2 COVID-19 – MODERNIN MAAILMAN MULLISTANUT VIRUS	8
2.1 Koronavirukset	8
2.2 Koronapandemia.....	9
2.3 Pandemia Suomessa, Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa	10
3 KIRJASTOT PANDEMIAN KOURISSA.....	13
3.1 Pandemiaan reagoinnin päälinjat.....	13
3.2 Toimenpiteitä kirjastojen sulun jälkeen.....	15
4 YLEISET KIRJASTOT SUOMESSA, RUOTSISSA, NORJASSA JA TANSKASSA	17
5 TUTKIMUSMENETELMÄ	20
5.1 Tutkimuskieli ja aineistonkeruumenetelmä.....	20
5.2 Tutkimusjoukko	21
6 VERKKOKYSELYN TULOKSET JA YHTEENVETO.....	24
6.1 Verkkokyselyn kirjasto-osio.....	24
6.2 Verkkokyselyn henkilökuntaosio	28
6.3 Verkkokyselyn turvallisuusosio	31
7 POHDINTA	34
LÄHTEET	35
LIITTEET	38

Kuva- ja taulukkoluetelo

Kuva 1. Innovointia Kuljun kirjaston asiakaspalvelussa tartuntariskin lievittämiseksi	14
Taulukko 1. Todetut koronavirustartunnat ja kuolleet 25.10.2020 mennessä.	11
Taulukko 2. Todetut koronavirustartunnat ja tautiin kuolleet 25.10.2020 mennessä suhteutettuna väkilukuun	12
Taulukko 3. Yleisten kirjastojen lukumäärä ja kokoaikainen henkilökunta Suomessa, Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa	18
Taulukko 4. Suomen maakuntakeskukset, sekä Ruotsin, Norjan ja Tanskan läänien pääkaupungit.....	23
Taulukko 5. Tahot, joiden koettiin päättävän yleisten kirjastojen toiminnasta koronapandemian aikana.....	25
Taulukko 6. Kirjastojen sulun kesto.....	26
Taulukko 7. Henkilökunnan varautumisaika kirjastojen sulkuun	27
Taulukko 8. Henkilökunnan varautumisaika kirjastojen uudelleen avaamiseen	27
Taulukko 9. Kirjastojen sulun jälkeen ensimmäisinä käyttöön otetut palvelut.	28
Taulukko 10. Kirjastohenkilökuntaa koskeneet muutokset koronapandemian aikana	30
Taulukko 11. Kirjastohenkilökunnalle tarjotut suojavälineet.	32
Taulukko 12. Asiakkaille tarjotut suojavälineet.....	33

1 JOHDANTO

Vuoden 2019 lopulla Kiinan Wuhanissa alkunsa saanut, ja alkuvuodesta 2020 Eurooppaan levinnyt koronapandemia haastoi yhteiskunnan täysin uudella tavalla, sillä samankaltaista pandemiaa ei ole koettu modernina aikana koskaan aikaisemmin. Tämän opinnäytetyön lähtökohtana oli sen laatijan omat kokemukset työskentelystä yleisessä kirjastossa pandemian aikana, ja siitä heränneet ajatukset. Tutkimuksen tarkoituksena oli tutkia ja vertailla Suomen, Ruotsin, Tanskan ja Norjan yleisten kirjastojen reagointia ja toimintaa koronapandemian ensimmäisen kevään ja kesän aikana. Tutkimusjoukoksi valikoituivat Suomen maakuntakeskusten pääkirjastot, sekä Ruotsin, Norjan ja Tanskan läänien pääkaupunkien kirjastot. Pohjoismaista Islanti rajattiin tutkimusjoukon ulkopuolelle sen eristyneisyyden ja pienen väkiluvun vuoksi. Maantieteellisesti haluttiin tutkimusmaista saada mukaan tutkimukseen mahdollisimman edustava otos, sillä koronaviruksen oli todettu leviävän maiden sisälläkin hyvin eri aikana ja eri tavoin. Tavoitteena oli selvittää, mitä voimme yleisissä kirjastoissa oppia kokemuksistamme pandemiasta ja siihen reagoinnista, jotta voisimme tulevaisuudessa vastata mahdollisiin samankaltaisiin tilanteisiin tehokkaammin.

Koronapandemian kaikkia vaikutuksia kirjastoalalle on mahdotonta vielä arvioida, sillä pandemia vaikuttaa jokapäiväiseen kirjastotyöhön vahvasti edelleen, mutta juuri siitä syystä tutkimuksen tekeminen aiheesta on tärkeää. Kokonaiskuvan kannalta on hyvä saada tallennettua informaatiota pandemian eri vaiheista, jotta pystyisimme tulevaisuudessa mahdollisimman tarkasti näkemään erilaiset muodostuvat syy ja seuraus -suhteet.

Koronapandemian vaikutuksia kirjastoihin on tutkittu heti viruksen ilmaantumisesta lähtien, mutta ne ovat lähinnä keskittyneet yhden maan kirjastojen tutkimiseen. Esimerkiksi Haasio ja Kannasto (2020) tutkivat koronaviruksen vaikutuksia Suomen yleisiin kirjastoihin ja Rundqvist (15.4.2021) tutki Ruotsin kirjastojen reagointia koronapandemiaan. Haasio ja Kannasto (2020) saivat tutkimuksessaan selville, että suomalaisten kirjastotyöntekijöiden reaktiot kirjastojen sulkuun olivat yleisesti ottaen ymmärtäväisiä, mutta joissain tapauksissa sulkuun kohdistui jopa vihaista palautetta. 59 % vastaajista kertoi koronatilanteen vaikuttaneen työtehtäviin paljon

tai melko paljon ja 20 % olikin siirretty kirjastojen sulun aikana muihin työtehtäviin. Sulun aikana kirjastoissa keskityttiin uusien verkkopalveluiden ja sosiaalisen median sisältöjen kehittämiseen. (Haasio & Kannasto 2020.) Rundqvist (15.4.2021) sai tutkimuksessaan selville Ruotsin reagoinnin koronapandemiaan eroavan huomattavasti muiden Euroopan maiden reagoinnista. Pandemian alussa kirjastojen pitämistä avoinna perusteltiin kansalaisten tiedonsaannin tärkeydellä ja käytännön haasteisiin vastattiin kirjastohenkilökunnan kekseliäisyydellä. Syksyllä 2020 vaihtui kuitenkin ääni kellossa, sillä kirjastohenkilökunta alkoi suhtautua negatiivisesti kirjastojen pitämiseen avoinna. Tästä johtuen suurin osa Ruotsin yleisistä kirjastoista sulki ovensa väliaikaisesti ennen joulua 2020. (Rundqvist 15.4.2021.) Samanlaista vertailua eri maiden yleisten kirjastojen toimista koronapandemian aikana kuin tässä opinnäytetyössä ei ole vielä aikaisemmin tehty.

2 COVID-19 – MODERNIN MAAILMAN MULLISTANUT VIRUS

2.1 Koronavirukset

Virukset voivat aiheuttaa isäntäeläilleen eräitä maailman tappavimmista taudeista, kuten influenssa, isorokko, ebola ja rabies eli vesikauhu. Kaikki virukset eivät kuitenkaan ole vahingollisia isännilleen, vaan saattavat olla horrostilassa, tai lisääntyä isäntäsoluissaan hyvin hitaasti. Virukset muuttuvat luonnostaan jatkuvasti, joten niitä on hankala kategorisoida ja täysin oppia ymmärtämään. (Calleja 2020, 17-19.)

Koronavirukset ovat yksi virusheimo Coronaviridae, joka tartuttaa ihmisiä, eläimiä ja lintuja aiheuttaen hengitysteiden ja suoliston infektiota. Ihmisten terveyteen vaikuttavat koronavirukset kuuluvat Coronaviridae-heimon alaheimoon nimeltä Coronavirinae. Ensimmäiset koronavirukset tunnistettiin ja luokiteltiin 1960-luvulla. Nykyään tunnetaan seitsemän koronavirusta, jotka voivat vaikuttaa ihmisväestöön, ja niistä neljä vaikuttavat jo yleisesti ihmisiin ympäri maailman. Vuosikymmenten ajan koronaviruksia pidettiin mitättöminä taudinaiheuttajina, joiden ajateltiin aiheuttavan vain flunssaa tai lieviä hengitystieoireita niille, joilla jo ennestään oli heikentynyt vastustuskyky. Suhtautuminen muuttui äkisti vuonna 2002, jolloin vakava hengitystieoireyhtymä SARS aiheutti epidemian Kiinassa. Kymmenen vuotta SARS:in jälkeen jälleen uusi koronavirus, MERS, sai aikaan epidemian Lähi-idässä. Molemmat virukset ovat olleet laajan tutkimuksen kohteina, ja ne ovatkin auttaneet ymmärtämään koronavirusten alkuperää, rakennetta ja käyttäytymistä (Calleja 2020, 20-22.)

Kaikki ihmisten koronavirukset ovat saaneet alkunsa eläimistä. Koronavirukset voivat siirtyä eläinten ja ihmisten välillä, eli ne ovat zoonoottisia. Zoonoottinen virus voi levitä eläimistä ihmisiin monella eri tavalla. Näihin tapoihin kuuluvat suora kosketus, jossa ihminen koskee virusta kantavan eläimen kehon nesteitä tai eritteitä, ja epäsuora kosketus, jossa ihminen oleskelee eläinten elin- tai läpikulkutiloissa kosketellen tilan pintoja. Zoonoottinen virus voi levitä ihmiseen myös taudinkantajan, kuten punkin, kirpun tai hyttysen, välityksellä. Virus on mahdollista saada

myös ruoka- tai vesiteitse syömällä tai koskettelemalla saastunutta ruokaa tai juomaa. (Calleja 2020, 21-25.)

Eläimissä kiertää useita tunnettuja koronaviruksia, jotka eivät vielä toistaiseksi ole tarttuneet ihmisiin. Kansainvälisen matkailun lisääntyminen, markkinoiden globalisoituminen sekä ihmisten levittäytyminen eläinten luonnollisiin elinympäristöihin voivat tulevaisuudessa kuitenkin lisätä zoonoottisten tautien määrää ja levinneisyyttä. Ihmisten luonnollinen vastustuskyky ei pysty toimimaan suojana tuntematonta ja ennen kohtaamatonta virusta vastaan. Viruksilla on vain yksi tavoite: levitä isännästä toiseen, jolloin niiden jatkuvuus on taattu. (Calleja 2020, 25-27.)

2.2 Koronapandemia

Maailman terveysjärjestö WHO sai ensimmäiset viralliset tiedot Kiinan Wuhanin alueen epätavallisista keuhkokuumeetapauksista Kiinan viranomaisilta vuoden 2020 ensimmäisenä päivänä. Noin viikon kuluttua ensimmäisestä tiedonannosta WHO raportoi Kiinan viranomaisten määritelleen taudin aiheuttajaksi ihmisille aikaisemmin tuntemattoman koronaviruksen. 11.11.2020 Kiina kertoi ensimmäisestä koronaviruksen aiheuttamasta kuolemasta ja jo muutama päivä tämän jälkeen uusi tauti levisi Kiinan ulkopuolelle Thaimaahan. (World Health Organization [viitattu 23.10.2020].) Tästä lähti liikkeelle tapahtumaketju, joka johti modernin ajan vakavimpaan pandemiaan.

Koronavirus levisi nopeasti ympäri maailman. 21.1. todettiin ensimmäinen tautitapaus Yhdysvalloissa ja Eurooppaan tauti levisi 24.1., jolloin kolmella Kiinan Wuhanissa matkustaneella todettiin koronavirustartunta Ranskassa. Tammikuun toiseksi viimeisenä päivänä WHO antoi korkeimman luokan hälytyksensä, julistuksen kansainvälisestä terveysuhasta. (World Health Organization [viitattu 23.10.2020].)

Helmikuussa 2020 koronavirus saa virallisen nimen, COVID-19. WHO valitsi nimen, joka on mahdollisimman neutraali ilman viittauksia maantieteelliseen alueeseen, tiettyyn eläimeen tai ihmiseen, jotta vältyttäisiin epätarkkuudelta ja leimamiselta. 7.3. ylittyi sadantuhannen tautitapauksen raja ja 11.3. COVID-19 julistettiin virallisesti pandemiaksi. (World Health Organization [viitattu 23.10.2020].)

Pandemiolla tarkoitetaan yli maanosien leviävää epidemiaa, eli tautia, joka tarttuu suureen osaan väestöstä (Lääketieteen sanasto 2020). Maaliskuun puolivälissä Euroopasta oli tullut pandemian keskus, sillä Euroopassa oli enemmän raportoituja tautitapauksia ja kuolemia, kuin muualla maailmassa (Kiinaa lukuun ottamatta) yhteensä. 4.4. ylittyi jo miljoonan COVID-19 -tapauksen raja. (World Health Organization [viitattu 23.10.2020].)

2.3 Pandemia Suomessa, Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa

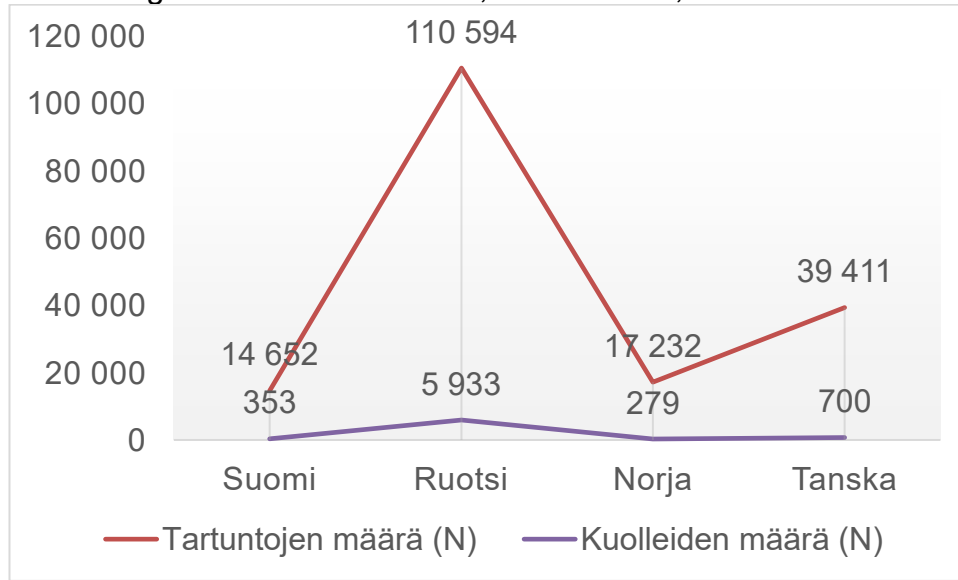
Suomi oli ensimmäinen Pohjoismaa, johon koronavirus levisi 29.1.2020 (Stenroos 21.3.2020). Muut maat seurasivat nopeasti perässä, sillä koronavirustartunta todettiin Ruotsissa 4.2.2020 (Baudry 11.5.2020), Norjassa 26.2.2020 (STT-AFP-TT 26.2.2020) ja Tanskassa 27.2.2020 (Marin 12.5.2020). Koronaviruspandemian levitessä Skandinaviassa otettiin käyttöön kaksi toisistaan poikkeavaa lähestymistapaa. Norja ja Tanska ottivat käyttöön ehkäiseviä keinoja jo hyvin aikaisessa vaiheessa, kun taas Ruotsissa vastaavaan varautumiseen ei lähdetty mukaan. (Marin 12.5.2020.) Suomessa valittiin ehkäisevien keinojen linja ottamalla käyttöön valmiuslaki 18.3.2020. Suomen rajat suljettiin matkustajilta, koulut siirtyivät etäopetukseen ja yli 70-vuotiaita kehoitettiin pysymään kodeissaan. (Stenroos 21.3.2020.)

Tanskassa otettiin käyttöön Suomen valmiuslakia vastaava laki 13.3.2020 vahvistamaan terveysviranomaisten ja poliisin voimaa vastata koronapandemian haasteisiin. Laki mahdollisti muun muassa julkisiin instituutioihin pääsyn rajoittamisen. 16.3.2020 maa siirtyi lockdown-tilaan, eli koulut, virastot ja muut julkiset tilat, myös kirjastot, suljettiin. Jo 6.4.2020 Tanskan pääministeri Mette Frederiksen ilmoitti, että rajoituksia aletaan vähitellen purkaa. 30.4.2020 Frederiksen kertoi infektion olevan hallinnassa ja tanskalaisen strategian koronapandemiassa onnistuneen. (Marin 12.5.2020.)

Ruotsin pääministeri Stefan Löfven kertoi puheessaan 22.3. Ruotsissa vallitsevan kollektiivisen solidaarisuuden ja yksilönvastuun suhteessa koronapandemiaan. Tällä tarkoitettiin pysymistä kotona lievissäkin flunssan oireissa, käsipesua saippualla, turvaväljen noudattamista, etätöiden tekemistä mahdollisuuksien mukaan sekä ruuhka-aikojen, matkustamisen ja tapahtumien välttämistä. Ruotsi pysyi sa-

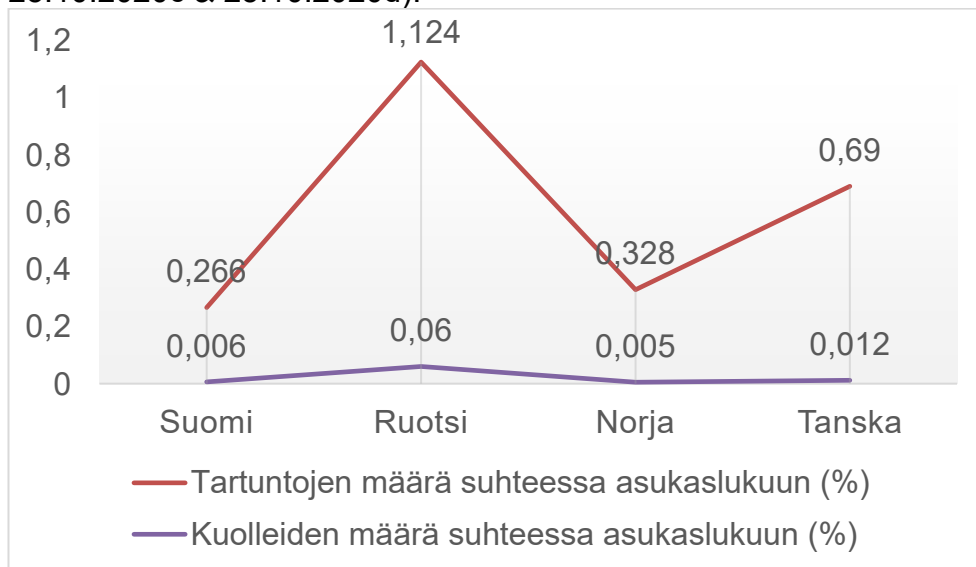
malla käyrällä koronavirustilastoissa muun Skandinavian kanssa maaliskuun 2020 ajan, mutta jo huhtikuussa kuolleisuusluvut alkoivat nousta huomattavasti. Huhtikuun 2020 lopulla Ruotsi oli jo Euroopan tautisinta aluetta Iso-Britannian, Ranskan, Italian ja Espanjan rinnalla. (Baudry 11.5.2020.)

Taulukko 1. Todetut koronavirustartunnat ja kuolleet 25.10.2020 mennessä (World Health Organization 25.10.2020a, 25.10.2020b, 25.10.2020c & 25.10.2020d).

Suomen, Ruotsin, Norjan ja Tanskan valtiontasolla toimeenpannut erilaiset ratkaisut ovat selvästi nähtävissä WHO:n ylläpitämässä tilastoissa maiden tartunta- ja kuolleisuusluvuista (taulukko 1 ja 2). Suomessa, Norjassa ja Tanskassa koronataartunnat ja varsinkin taudista johtuvat kuolemantapaukset on saatu pidettyä maltillisella tasolla, kun taas Ruotsissa luvut ovat huomattavasti korkeammat. (World Health Organization 25.10.2020a, World Health Organization 25.10.2020b, World Health Organization 25.10.2020c & World Health Organization 25.10.2020d.) Loppuvuodesta 2020 Ruotsi muuttikin kantaansa suhteessa koronavirukseen ja suunnitteli Suomen valmiuslakia vastaavan pandemialain käyttöönottoa (Mikkonen 29.12.2020).

Taulukko 2. Todetut koronavirustartunnat ja tautiin kuolleet 25.10.2020 mennessä suhteutettuna väkilukuun (World Health Organization 25.10.2020a, 25.10.2020b, 25.10.2020c & 25.10.2020d).

3 KIRJASTOT PANDEMIAN KOURISSA

Koronapandemian johdosta kirjastot ympäri maailman ovat olleet vaikeiden valintojen edessä. Mitä palveluita tulisi tarjota ja millä tavalla? Kuinka voidaan taata kirjastoasiakkaiden turvallisuus? Kansainvälinen kirjastoalan järjestö IFLA (The International Federation of Library Associations and Institutions) raportoi verkkosivuillaan erilaisista tavoista reagoida näihin haasteisiin. Valtioiden hallitukset ovat olleet hyvinkin eri linjoilla kirjastoja koskevien rajoitusten suhteen. Jotkut ovat määränneet kirjastoille täyssulun, kun taas toiset ovat jatkaneet kuten normaalistikin. Osa hallituksista on jättänyt kaiken päätäntävällän kirjastoille itselleen. (IFLA 13.10.2020.)

3.1 Pandemiaan reagoinnin päälinjat

IFLA kertoo maailman kirjastoissa olleen nähtävissä neljä päälinjaa pandemiaan reagoinnissa. Ne joko jatkoivat toimintaansa normaalisti, ottivat käyttöön joitain rajoituksia, tarjosivat vain minimaalisia palveluita, tai sulki ovensa kokonaan. Vaikka kirjasto olisikin jatkanut toimintaansa normaalisti, ei koronapandemiatilanne voinut olla vaikuttamatta kirjaston arkeen. Kirjastot tarjosivat asiakkailleen käsienpesumahdollisuutta ja käsidesiä, ja lisäksi pinnat pidettiin mahdollisimman puhtaina. Henkilökunta ei saanut tulla sairaana töihin. Normaalisti toimivat kirjastot pyrkivät myös tarjoamaan asiakkailleen pääsyn käsiksi luotettavaan tietoon korostaen medialukutaidon tärkeyttä epävarman tilanteen lietsoman misinformaation ehkäisemisessä. Jos kirjastossa otettiin käyttöön joitain rajoituksia, koskivat ne yleensä tapahtumia. Tapahtumia saatettiin aikatauluttaa uudelleen tai rajoittaa muin keinoin turvallisen hygienian varmistamiseksi. Henkilökunnan työskentelytilojen sulkua voitiin harkita ja pidempiaikaista oleskelua kirjaston tiloissa pyrittiin ehkäisemään. Vaikka rajoitukset kirjastossa olisivatkin olleet lievät, saatettiin samalla kuitenkin valmistautua niiden tiukentumiseen lisäämällä esimerkiksi henkilökunnan etätyömahdollisuuksia ja korostamalla digitaalisia palveluita asiakkaille. (IFLA 13.10.2020.)

Minimaalisia palveluita tarjoavissa kirjastoissa tilat oli usein suljettu ja vain lainaus ja palautus mahdollistettiin. Kirjastoilla oli käytössään erilaisia keinoja minimipalveluiden turvaamiseksi, kuten esimerkiksi drive-through lainaus ja palautus sekä kirjastossa asiointi ajanvarauksella. (IFLA 13.10.2020.) Kuljun kirjastossa Lempäälässä lainattiin varattua aineistoa asiakkaille ikkunan kautta (kuva 1), jolloin kontaktit pystyttiin minimoimaan asiakkaan ja henkilökunnan välillä. Palautettua aineistoa saatettiin pitää karanteenissa säilyttämällä se erillään muista ja laittamalla se takaisin lainattavaksi vasta tietyn ajan kuluttua. Kirjastoissa, jotka oli suljettu kokonaan, oli henkilökunta joko etätöissä tai sijoitettuna muihin kunnan työtehtäviin, esimerkiksi tukemaan terveys- ja sosiaalipalveluita. Paikalla kirjastotilassa henkilökuntaa oli vain pakottavasta tarpeesta ja aina turvavälejä noudattaen. Itse kirjastotila voitiin myös luovuttaa muiden toimijoiden käyttöön sulun ajaksi. Kirjaston ollessa suljettuna pyrittiin asiakkaisiin kuitenkin olemaan yhteydessä. Lisään-tyneet sähköiset palvelut, kuten e-satutunnit tulivat osaksi kirjaston tarjoamaa palvelua. (IFLA 13.10.2020.)

Kuva 1. Innovointia Kuljun kirjaston asiakaspalvelussa tartuntariskin lievittämiseksi (Karvinen 2020).

Koronapandemian levitessä Pohjoismaihin keväällä 2020, Suomi, Norja ja Tanska päättivät sulkea yleiset kirjastonsa väliaikaisesti kokonaan. Yhteensä 112 maata sulki kirjastojaan jossain vaiheessa pandemiaa. Ruotsi reagoi vallitsevaan tilanteeseen täysin päinvastaisella tavalla, sillä maan kunnista yli 90 % piti kirjastonsa avoinna. 85 % Ruotsin kunnista jopa laajensi kirjastojensa palveluita pandemian aikana. (IFLA 13.10.2020.)

3.2 Toimenpiteitä kirjastojen sulun jälkeen

Monet kirjastot avasivat jälleen ovensa kesällä 2020 kevään koronasulun jälkeen. Kirjastojen avautumisen mahdollisti uudet käytännöt, joilla pyrittiin turvaamaan sekä henkilökunta että asiakkaat. Kirjastojen tiloissa saatettiin ottaa käyttöön asiakasmäärärajoitukset ja asiakkaiden vapaata liikkumista tiloissa voitiin rajoittaa esimerkiksi yksisuuntaisilla kulkuväylillä. Huonekaluja ja lukutiloja poistettiin käytöstä ja myös saniteettitilat voitiin pitää suljettuina. Henkilökunnan turvallisuutta pyrittiin lisäämään asiakaspalvelutiskeille asennettavilla suoja-plekseillä ja etätyökentelyn mahdollistamisella. (IFLA 13.10.2020.)

Avainkysymyksenä kirjastojen toiminnan jatkumisen kannalta nähtiin riski saada koronavirustartunta lainattavan aineiston välityksellä. IFLA suoritti aiheesta omia laboratoriotestejään, joiden mukaan kolmen vuorokauden karanteenin jälkeen virusta ei enää löytynyt kirjoista, paperista, suojamuovista tai DVD-koteloista. Yleisesti suositeltiin kuitenkin varovaisuutta, hyvää käsihygieniaa ja kasvojen kosketelun välttämistä. Joissain maissa palautuva aineisto asetettiin karanteeniin ja joissain asiakkaita pyydettiin palauttamaan aineisto vasta tilanteen normalisoiduttua. Esimerkiksi Tanskassa ei kuitenkaan ryhdytty mihinkään erityistoimenpiteisiin kirjastoaineiston kanssa, sillä koronaviruksen leviämisen aineiston välityksellä koettiin olevan hyvin epätodennäköistä. (IFLA 13.10.2020.)

Koronapandemian myötä kirjastot ovat ottaneet käyttöön täysin uusia palveluita, tai ohjanneet voimavaroja uudelleen. Esimerkiksi Ruotsissa noin puolella maan kunnista on tarjolla jonkinlainen kuljetus- tai noutopalvelu kirjastoaineistolle. Ruotsin Helsingborgissa on myös otettu ensimmäistä kertaa käyttöön chat-palvelu kirjaston asiakkaille. Tanskan Roskildessa taas on otettu asiakkaisiin proaktiivisesti

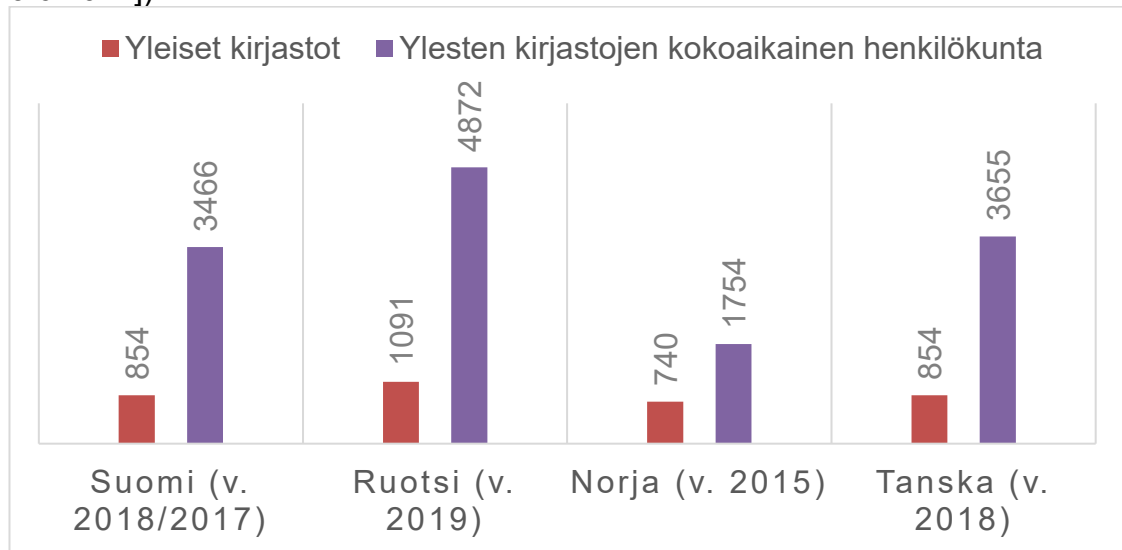
yhteyttä kirjastoaineiston mahdollisesta kotiinkuljetuksesta ja varausten jättämisestä. Norjassa on todettu kirjastossa poikkeusoloissa työskentelyn voivan vaatia lisää henkilökuntaa. (IFLA 13.10.2020.) Norjan kirjastoseuran mukaan muihin tehtäviin siirretyn kirjastohenkilökunnan tulisi kirjastojen avautuessa uudelleen päästä palaamaan omaan työhönsä (Norwegian Library Association 8.5.2020).

4 YLEISET KIRJASTOT SUOMESSA, RUOTSISSA, NORJASSA JA TANSKASSA

Pohjoismaiset kirjastot on yleisesti tunnustettu kuuluvan maailman parhaimmiston. Ne kehittyivät maailman käytetyimmiksi 1900-luvun jälkipuolella, mikä johtui käytössä olevista määrärahoista sekä korkeatasoisista kokoelmista, tiloista ja palveluista (Kinnunen 2013, 13). Tämän takasi Pohjoismaiden yleisten kirjastojen hallinto, sillä ilman hallintoa ei maissa voitaisi toteuttaa tehokasta ja systemaattista kirjastopolitiikkaa ja kirjastojen asema olisi hyvin epävakaa. Yleisten kirjastojen toimiva hallinto turvaa jatkuvan rahoituksen ja kehittämismahdollisuudet. (Kinnunen 2013, 33–34.)

Yleisiä kirjastoja oli Suomessa yhteensä 854 vuonna 2018, Ruotsissa vastaava luku oli 1 091 vuonna 2019, Norjassa 740 vuonna 2015 ja Tanskassa 522 vuonna 2018 (taulukko 3). Suomessa yleisissä kirjastoissa työskenteli kokoaikaisesti 3 466 henkilöä vuonna 2017, Ruotsissa kokoaikaista henkilökuntaa oli 4 872 vuonna 2019, Norjassa 1 754 vuonna 2015 ja Tanskassa 3 655 vuonna 2018 (taulukko 3). (Library Map of the World [viitattu 3.6.2021].) Kaikissa maissa yleisten kirjastojen ylin hallinto on kulttuuriministeriöiden alaisuudessa. Kirjastojen toiminnan valvominen ja kehittäminen on Suomessa, Ruotsissa ja Tanskassa kulttuuriministeriöiden alaisuudessa toimivien virastojen vastuulla. (Kinnunen 2013, 33–34.) Esimerkiksi Suomessa vastuu on Aluehallintovirastolla (AVI). Norjassa vastuu yleisistä kirjastoista huolehtimisesta on Norjan kansalliskirjastolla (Kinnunen 2013, 33–34).

Taulukko 3. Yleisten kirjastojen lukumäärä ja kokoaikainen henkilökunta Suomessa, Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa (Library Map of the World [viitattu 3.6.2021]).

Suomessa kirjastoja koskevat asiat kuuluvat kulttuuri- ja taidepolitiikan osastolle opetus- ja kulttuuriministeriössä. Siellä valmistellaan kansalliset kirjastopoliittiset linjaukset ja kirjastoja koskeva lainsäädäntö, joista eduskunta sitten päättää. (Opetus- ja kulttuuriministeriö [viitattu 3.6.2021].) Aluehallintovirastot toimivat opetus- ja kulttuuriministeriön alaisuudessa ja edistävät yleisten kirjastojen toimintaa niille asetettujen tavoitteiden toteutumiseksi. Lisäksi aluehallintovirastot järjestävät kirjastohenkilökunnalle lyhytkestoista täydennyskoulutusta yhteistyössä erityistehtävää hoitavien kirjastojen kanssa. Koulutuksen aiheina voi olla esimerkiksi lainsäädäntö, yleisten kirjastojen kehittäminen, johtaminen ja kansainvälistyminen. Aluehallintovirastot myöntävät avustuksia paikalliseen ja alueelliseen kokeilu- ja kehittämistoimintaan yleisille kirjastoille vuosittain. Yhdessä opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa aluehallintovirastot vastaavat myös yleisten kirjastojen kansallisesta perustilastoinnista. (Aluehallintovirasto [viitattu 7.6.2021].) Kuntien tehtävänä on järjestää yleisten kirjastojen toiminta ja se voidaan toteuttaa myös yhteistyössä muiden kuntien kanssa. Kirjastolaissa säädetään yleisistä kirjastoista, niiden toiminnasta sekä paikallisesta, alueellisesta ja valtakunnallisesta edistämisestä. (Opetus- ja kulttuuriministeriö [viitattu 3.6.2021].)

Ruotsi oli vuoteen 1997 asti ainoa Pohjoismaa ilman kirjastolakia. Nykyään maan kirjastolaki säätelee tehtäviä ja vastuualueita kaikissa julkisesti rahoitetuissa kirjastoissa. Lain mukaan jokaisella paikallisella käskyvallalla tulee olla yleinen kirjasto,

josta kansalaiset voivat lainata kirjallisuutta maksutta. Jokaisella Ruotsin kansalaisella tulee olla mahdollisuus käyttää julkisia kirjastopalveluita. (Government Offices of Sweden [viitattu 3.6.2021].) Norjassa kulttuuriministeriö vastaa kansallisista kirjastovastuista ja maan kansalliskirjastolla on vastuu yleisten kirjastojen kehittämisestä ja vahvistamisesta. Norjan maakunnat taas vastaavat kirjastojen valvontaan, koordinointiin sekä kehittämiseen liittyvistä asioista. (Government.no 15.11.2017.) Tanskassa kirjastolaki luo raamit yleisten kirjastojen toiminnalle, jonka kunnat tuottavat (Kulturministeriet 8.10.2019). Kaiken kaikkiaan yleisten kirjastojen hallinnoinnissa ei ole suuria eroja Suomen, Ruotsin, Norjan ja Tanskan välillä (Kinnunen 2013, 33–34).

5 TUTKIMUSMENETELMÄ

Tutkimuksen lähtökohtana oli opinnäytetyön laatijan omat kokemukset työskentelestä yleisessä kirjastossa koronapandemian aikana. Tutkimuksessa vertaillaan Suomen maakuntakeskusten pääkirjastojen, sekä Ruotsin, Tanskan ja Norjan läänien pääkaupunkien yleisten kirjastojen reagointia ja toimintaa koronapandemian ensimmäisen kevään ja kesän aikana vuonna 2020. Tavoitteena on selvittää, mitä voimme oppia toistemme reagoinnista vakavaan kriisitilanteeseen.

Tutkimus oli pääosiltaan kvantitatiivinen, eli määrällinen tutkimus, mutta sisälsi myös kvalitatiivisen, eli laadullisen tutkimuksen piirteitä. Kvantitatiivisella tutkimuksella saadaan kartoitettua olemassa oleva tilanne (Heikkilä 2014, 8), mikä olikin tämän tutkimuksen kannalta oleellista pandemia-ajan ainutlaatuisuuden vuoksi. Kvantitatiivisen tutkimuksen avulla saadaan selville lukumääriä ja prosenttiosuuksia. Aineiston keruu suoritetaan yleensä standardoituilla tutkimuslomakkeilla, joiden kysymyksissä on valmiit vastausvaihtoehdot. (Heikkilä 2014, 8.) Avointen kysymysten, eli kysymysten, joihin ei ole annettu valmiita vastausvaihtoehtoja, voidaan katsoa edustavan kvalitatiivista tutkimusta. Kvalitatiivinen tutkimus auttaa ymmärtämään tutkimuskohteen käyttäytymistä ja päätösten syitä paremmin (Heikkilä 2014, 8).

5.1 Tutkimuskieli ja aineistonkeruumenetelmä

Koska tutkimukselle oli oleellista saada vastauksia Suomen lisäksi Ruotsin, Tanskan ja Norjan yleisistä kirjastoista, vaikutti yhteisen kielen puuttuminen tutkimuksen laadintaan. Tutkimukseen liittyvä kysely päätettiin suorittaa englanninkielisenä verkkokyselytutkimuksena. Englanti valittiin tutkimuksen kieleksi sen yleismaailmallisen luonteen takia, sillä kyselytutkimusta olisi ollut mahdotonta laatia jokaisen maan omalla äidinkielellä. Vastaajat haluttiin myös asettaa tasa-arvoiseen asemaan olettaen, ettei englanti ollut kenenkään äidinkieli. Kieli ilmeisesti aiheutti jonkin verran haasteita, sillä muutamiin avoimiin kysymyksiin oli vastattu ruotsiksi ja suomeksi. Ne pystyttiin kuitenkin hyväksymään mukaan tutkimukseen, sillä avoi-

men vastauksen vaatineita kysymyksiä oli kyselyssä vain muutamia, ja vastausten käsittelijän kielitaito riitti niiden ymmärtämiseen.

Tutkimuksen aineistonkeruumenetelmäksi valittiin verkkokysely sen nopeuden ja helppouden takia. Verkkokysely laadittiin käyttäen Webropol-ohjelmaa ja lähetettiin valittujen yleisten kirjastojen sähköpostiin. Kyselylomake pyrittiin pitämään mahdollisimman yksinkertaisena ja lyhyenä, sillä vastaajien kato kasvaa kysymysten lisääntyessä (Heikkilä 2014, 17). Verkkokyselyn heikkoutena on väärinymmärrysten mahdollisuus (Heikkilä 2014, 18), sillä ei voi olla varmuutta siitä, että vastaaja ymmärtää kysymykset ja vastausvaihtoehdot tutkimuksen laatijan tarkoittamalla tavalla. Tässä tutkimuksessa väärinymmärrysten riskiä vielä kasvattaa se, ettei kyselyä ole laadittu tutkimuksen tekijän, eikä oletettavasti myöskään vastaajan äidinkielellä. Aineistonkeruumenetelmän hyötyjen katsottiin kuitenkin voittavan sen haitat.

5.2 Tutkimusjoukko

Tutkimusjoukon valinta lähti liikkeelle halusta löytää sopivia vertailukohteita Suomen yleisille kirjastoille. Luonteva valinta oli Pohjoismaat, joilla maantieteellisen sijainnin lisäksi on vahva yhteinen historia aina keskiajalta lähtien. Myös kulttuuri yhdistää Pohjoismaita, ja maiden kirjastot ovatkin tehneet yhteistyötä jo vuosien ajan. Yksi esimerkki yhteistyöstä on Pohjoismainen kirjallisuusviikko, jota Pohjoismaiden kirjastoyhdistys on ollut mukana järjestämässä jo vuodesta 1995 (Pohjoismainen kirjallisuusviikko [viitattu 29.5.2021]).

Tutkimuksen ulkopuolelle päätettiin jättää yksi pohjoismaa, Islanti. Koronapandemian leviämisen kannalta Islannilla katsottiin olevan hyvin erilaiset lähtökohdat, kuin muilla pohjoismailla. Pohjoismaiden ainoana saarivaltiona Islanti oli maantieteellisesti paremmin suojassa pandemialta. Lisäksi alhainen väkiluku vaikutti helpottavasti viruksen leviämisen hallintaan. Pandemia laantuikin Islannissa jo keväen 2020 aikana (Nurminen 14.5.2020).

Tutkimusmaiksi valikoitui siis Suomi, Ruotsi, Norja ja Tanska. Koska jokaisen maan kaikkiin yleisiin kirjastoihin yhteyden ottaminen koettiin liian työlääksi, rajat-

tiin tutkimusjoukkoa vielä lisää. Maantieteellisesti haluttiin saada tutkimukseen mukaan mahdollisimman edustava otos, sillä koronaviruksen oli todettu leviävän maiden sisälläkin hyvin eri tavoin. Tutkimusta suunniteltaessa oletettiin yleisten kirjastojen varautumis- ja reagointiaikojen vaihdelleen paikkakuntaakohtaisesti. Jokaisesta maasta myös haluttiin valita suurin piirtein yhtä monta kirjastoa mukaan tutkimukseen, jotta yksikään maa ei korostuisi tutkimustuloksissa liikaa. Suomen tutkimusjoukoksi päädyttiin valitsemaan maakuntakeskusten (taulukko 4) pääkirjastot, joita oli yhteensä 19. Tämä valinta ohjasi myös muista maista valittavaa tutkimusjoukkoa.

Ruotsissa läänejä on suurin piirtein saman verran kuin Suomessa maakuntia, joten läänien pääkaupunkien (taulukko 4) pääkirjastot valittiin tutkimusjoukoksi. Norjassa läänit oli vuoden 2020 alussa kokeneet muutoksen, jonka myötä niiden määrä oli tippunut noin puoleen entisestä. Tässä tutkimuksessa päätettiinkin käyttää hyödyksi edelleen vanhoja läänejä ja niiden pääkaupunkeja (taulukko 4), joita oli tutkimuksen kannalta sopiva määrä. Tanskan kanssa jouduttiin palaamaan vielä kauemmas historiaan, sillä maassa on nykyään vain viisi lääniä vuoden 2007 uudistuksen myötä. Sitä ennen läänejä ja niiden pääkaupunkeja (taulukko 4) oli tutkimuksen kannalta sopiva määrä.

Tutkimusjoukon koko jäi päätetyillä valinnoilla huomattavasti alhaisemmaksi kuin suositeltu vähintään sadan kohteen otosjoukko (Heikkilä 2014, 28), mutta tämä oli tietoinen ratkaisu, jonka ei uskota juurikaan vaikuttavan tutkimuksen tuloksiin.

Taulukko 4. Suomen maakuntakeskukset, sekä Ruotsin, Norjan ja Tanskan läänien pääkaupungit. Kaupungit, joista saatiin vastaus kyselyyn on lihavoitu.

Suomi	Ruotsi	Norja (v. 2020)	Tanska (v. 2006)
Helsinki	Falun	Arendal	Aabenraa
Hämeenlinna	Gävle	Bergen	Aalborg
Joensuu	Göteborg	Bodø	Falster
Jyväskylä	Halmstad	Drammen	Frederiksberg
Kajaani	Härnösand	Hamar	Glostrup
Kokkola	Jönköping	Kristiansand	Hillerød
Kouvola	Kalmar	Leikanger	Kööpenhamina
Kuopio	Karlskrona	Lillehammer	Nykøbing
Lahti	Karlstad	Molde	Odense
Lappeenranta	Linköping	Oslo	Ribe
Maarianhamina	Luulaja	Sarpsborg	Ringkøbing
Mikkeli	Malmö	Skien	Roskilde
Oulu	Nyköping	Stavanger	Rønne
Pori	Tukholma	Steinkjer	Sorø
Rovaniemi	Uppsala	Tromssa	Vejle
Seinäjäki	Uumaja	Trondheim	Viborg
Tampere	Visby	Tønsberg	Århus
Turku	Västerås	Vesisaari	
Vaasa	Växjö		
	Örebro		
	Östersund		

6 VERKKOKYSELYN TULOKSET JA YHTEENVETO

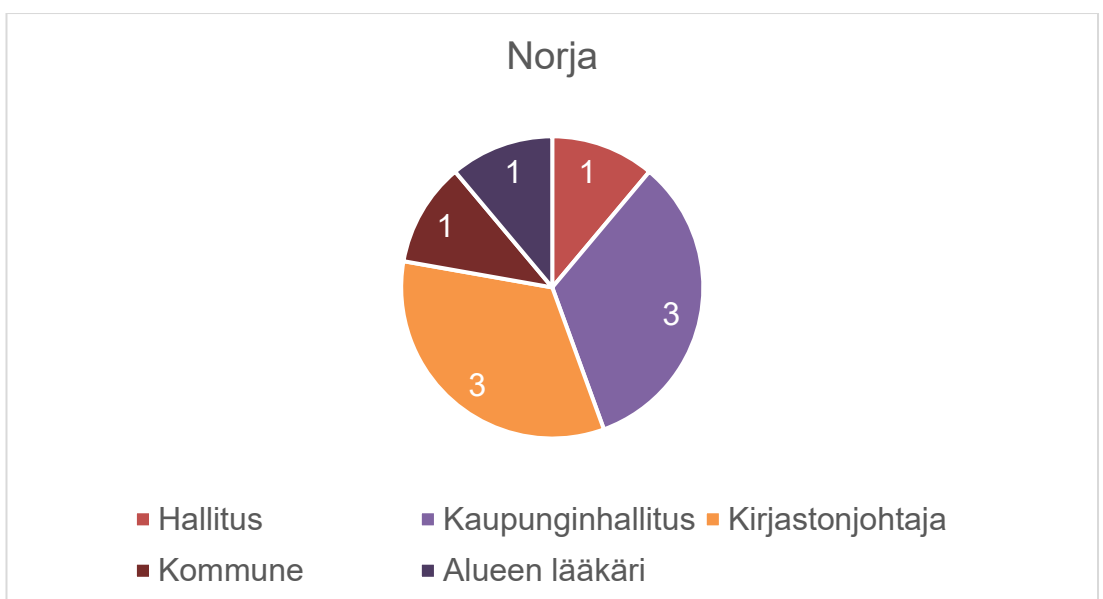
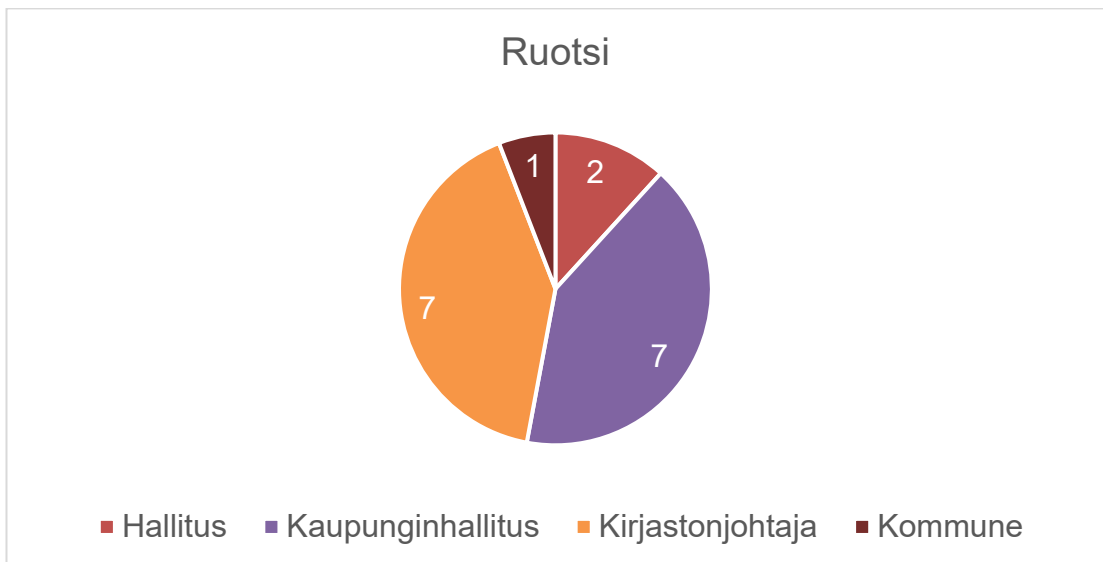
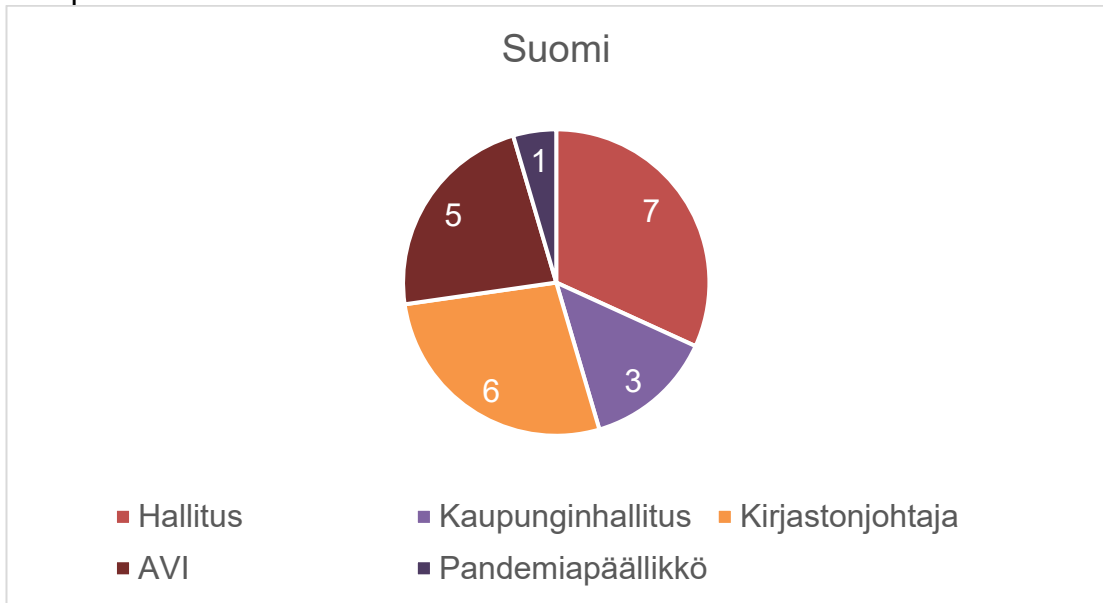
Verkkokysely lähetettiin tutkimusjoukoksi valikoituneille kirjastoille heinäkuussa 2020. Vastausaikaa oli elokuun puoliväliin saakka, eli kuusi viikkoa. Elokuun alussa kirjastoille, jotka eivät vielä olleet vastanneet kyselyyn lähetettiin muistutusviesti asiasta. Verkkokysely lähetettiin yhteensä 75 kirjaston yleiseen sähköpostiin ja vastauksia saatiin 40, joista 32 oli tutkimuksen kannalta käyttökelpoisia. Vastausprosentiksi saatiin noin 43. Kyselymaiden välillä vastausmäärät vaihtelivat suuresti. Suomalaiset ja ruotsalaiset olivat innokkaimpia vastaajia, sillä Suomesta saatiin 12 ja Ruotsista 11 vastausta. Norjasta vastauksia tuli 7, kun taas Tanskan vastausmäärän jäi pettymykseksi, vain kahteen vastaukseen.

Verkkokyselylomake koostui 26 kysymyksestä, jotka oli jaettu neljään osioon. Osiot oli otsikoitu kirjastoksi, henkilökunnaksi, turvallisuudeksi ja taustakysymyksiksi.

6.1 Verkkokyselyn kirjasto-osio

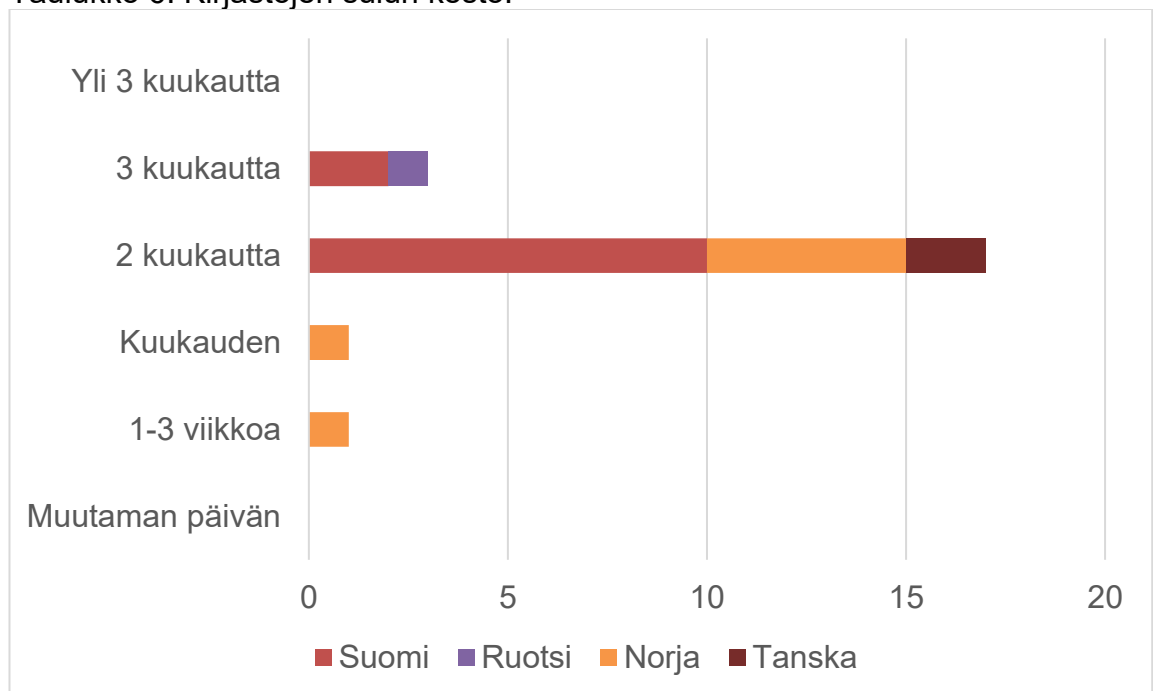
Verkkokyselyn kirjasto-osiossa keskityttiin pandemia-ajan mahdollisiin kirjastosulkuihin, kirjastojen uudelleen avaamisiin sekä siihen, kuka tai ketkä tästä kaikesta päättivät. Pyydettyä vastaajia määrittelemään millä viranomaisella, tai viranomaisilla, oli päävastuu kirjaston toiminnasta koronapandemian aikana, olivat vastaukset moninaisia. Valmiita vastausvaihtoehtoja oli annettu kolme, maan hallitus, kaupunginhallitus sekä kirjastonjohtaja ja lisäksi vastaajan oli mahdollista valita jokin muu taho. Suomessa vastuun kirjaston toiminnasta koettiin olevan maan hallituksella (7 vastausta), kirjastonjohtajalla (6 vastausta) sekä aluehallintovirastolla (5 vastausta) (taulukko 5). Ruotsissa ja Norjassa vastuuta koettiin kantavan kaupunginhallituksen sekä kirjastonjohtajan (molemmille Ruotsissa 7 vastausta ja Norjassa 3 vastausta). Tanskassa luotettiin maan hallituksen kantavan vastuun kirjastoasioissa (2 vastausta). Mielenkiintoista on, että kirjastonjohtajilla koettiin olevan niinkin suuri vastuu korona-ajan kirjastoasioissa. Luultavasti tämä selittyy sillä, että valtion virastot harvoin ovat yhteydessä suoraan kirjastotyöntekijöihin, viestin kulkiessa kirjaston johdon kautta. Voi olla, että kirjastohenkilökunta ei ole täysin tietoinen yleisten kirjastojen hallinnollisista rakenteista.

Taulukko 5. Tahot, joiden koettiin päättävän yleisten kirjastojen toiminnasta koronapandemian aikana. Vastausmäärät ilmoitettu numeroin.

Niin Suomessa, Norjassa kuin Tanskassakin oli koronapandemian aikana suljettu kaikki vastaajakirjastot. Vain Ruotsissa suurin osa kirjastoista oli pysynyt auki ja vain kaksi vastaajakirjastoa oli suljettu jossain vaiheessa pandemiaa. Norjassa ja Tanskassa vastaajakirjastot oli myös avattu uudelleen. Sekä Suomessa että Ruotsissa yksi vastaajakirjasto oli edelleen suljettuna kesällä 2020. Kirjastojen sulkukesti kaikissa maissa keskimäärin muutaman kuukauden (taulukko 6). Verkkokyselyn avoimissa vastauksissa kävi ilmi, että kyselyyn vastaajat olivat suurimmaksi osaksi tyytyväisiä maidensa menettelyyn. Kirjastoissa, jotka oli suljettu, kiiteltiin varautumista ja vakavaa suhtautumista koronapandemian vaaroihin. Kirjastoissa, jotka oli pidetty auki, painotettiin erityisesti asiakkaiden tyytyväisyydestä huolehtimisesta ja kirjaston roolia oikean tiedon välittäjänä. Soraääniäkin joukosta löytyi. Yksi suomalainen vastaaja moitti kovin sanoin kirjastojen täyssulkuja ja varsinkin ns. take-away –kassien lainaamiskieltoa.

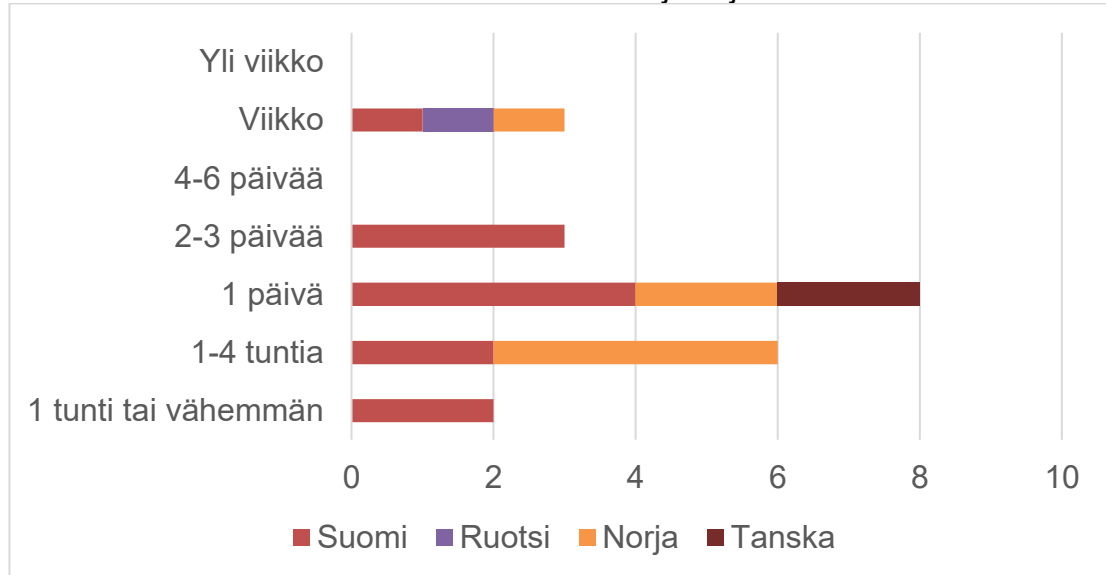
Taulukko 6. Kirjastojen sulun kesto.

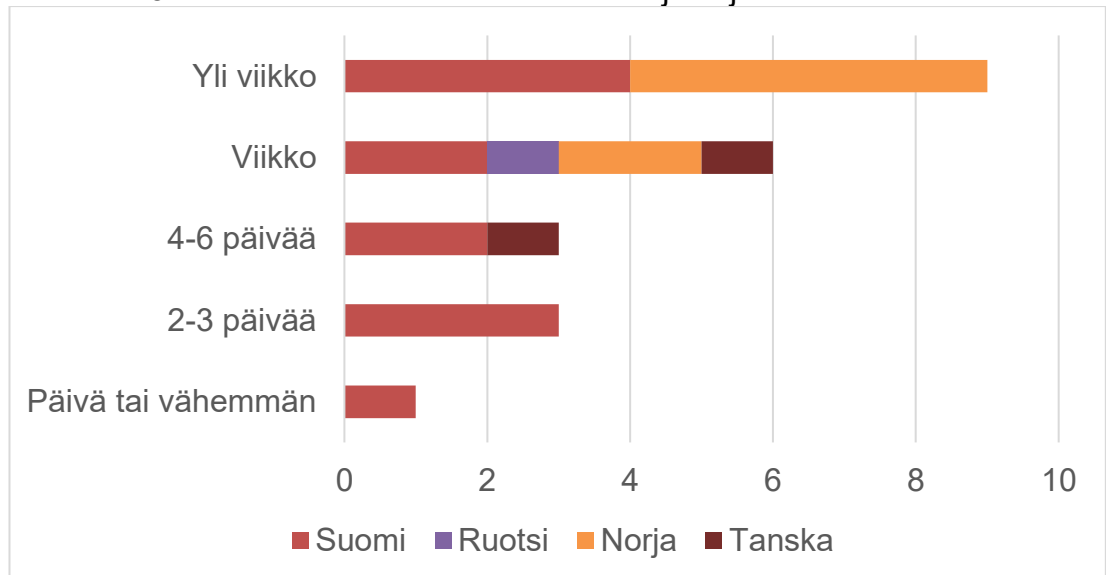
Korona-ajan nopeasta toiminnasta kertoo aika, joka kirjastoilla oli varautua sulkuihin. Suurella osalla, eli noin 73 % kirjastoista reagointiaikaa oli enimmillään päivän verran. Vähimmillään varautumisaikaa oli alle tunti ja enimmilläänkin vain viikko (taulukko 7). Kirjastojen avaamiseen koronasulun jälkeen ehdittiin varautua

hieman paremmin. Noin 68 % vastaajista oli vähintään viikko aikaa valmistautua kirjaston uudelleen avaamiseen (taulukko 8).

Taulukko 7. Henkilökunnan varautumisaika kirjastojen salkuun

Taulukko 8. Henkilökunnan varautumisaika kirjastojen uudelleen avaamiseen.

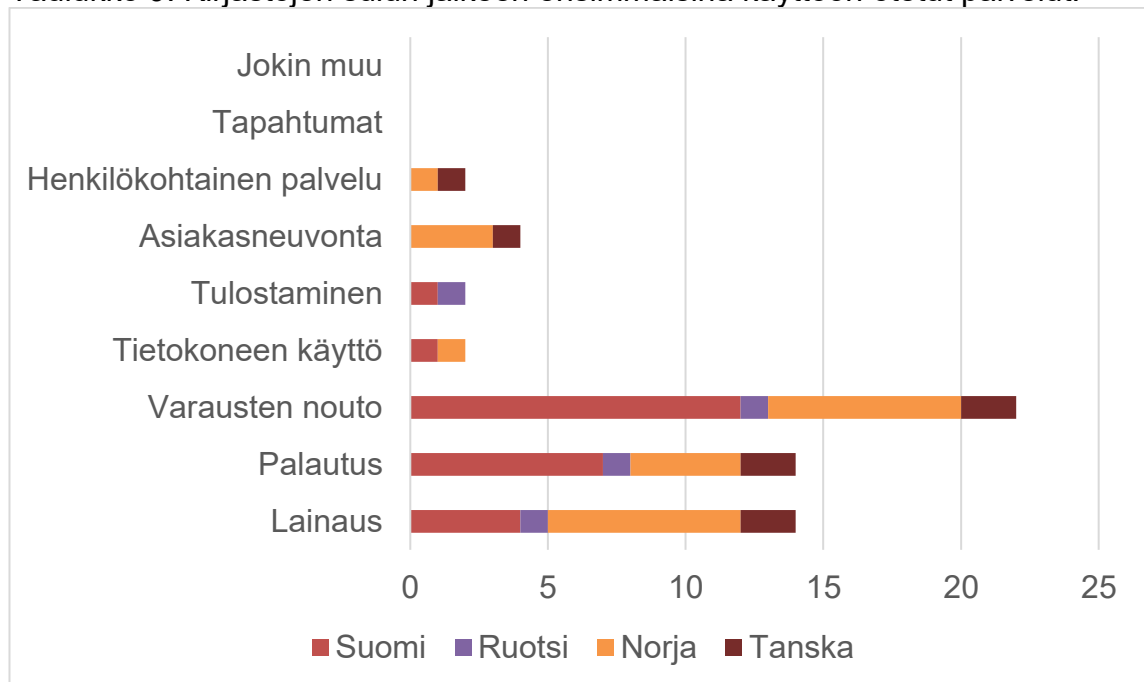

Niin Suomessa, Norjassa, kuin Tanskassakin kaikki vastaajakirjastot avattiin koronasulun jälkeen asteittain. Tämä tarkoitti kirjaston tarjoamien palveluiden supistamista kaikissa muissa paitsi yhdessä suomalaiskirjastossa. Kirjastojen aukioloaikojen lyhennettiin 58 % Suomen vastaajakirjastoista, sekä kaikissa Norjan ja Tanskan vastaajakirjastoissa. Asiakasmäärien rajoittamiseen suhtauduttiin selke-

ästi kahtiajakoisemmin. Vain neljäsosa Suomen vastaajakirjastoista rajoitti kirjaston asiakasmääriä, Norjassa rajoituksia oli noin 57 % kirjastoista ja Tanskassa puolissa kirjastoissa asiakasmääriä rajoitettiin ja puolissa ei. Ruotsissa ei käytetty asteittaista avaamista kirjaston koronasulun jälkeen, eikä myöskään kirjaston tarjoamia palveluita tai aukioloaikoja supistettu. Kirjaston asiakasmääriä kuitenkin rajoitettiin.

Suomen, Ruotsin, Norjan ja Tanskan kirjastoissa oltiin hyvin yksimielisiä siitä, mitkä kirjastopalvelut tulisi palauttaa käyttöön ensimmäisenä koronasulun jälkeen. Jokainen vastaajakirjasto ilmoitti varausten noudon käynnistämisestä heti sulun jälkeen. Myös lainaus ja palautus koettiin tärkeiksi ja otettiin käyttöön ensimmäisten palveluiden joukossa noin 64 % vastaajakirjastoista (taulukko 9). Voisikin sanoa, että koronapandemia palautti kirjastot juurilleen, sillä juuri nämä palvelut ovat olleet osana kirjastoja kaukaa historiasta saakka.

Taulukko 9. Kirjastojen sulun jälkeen ensimmäisinä käyttöön otetut palvelut.

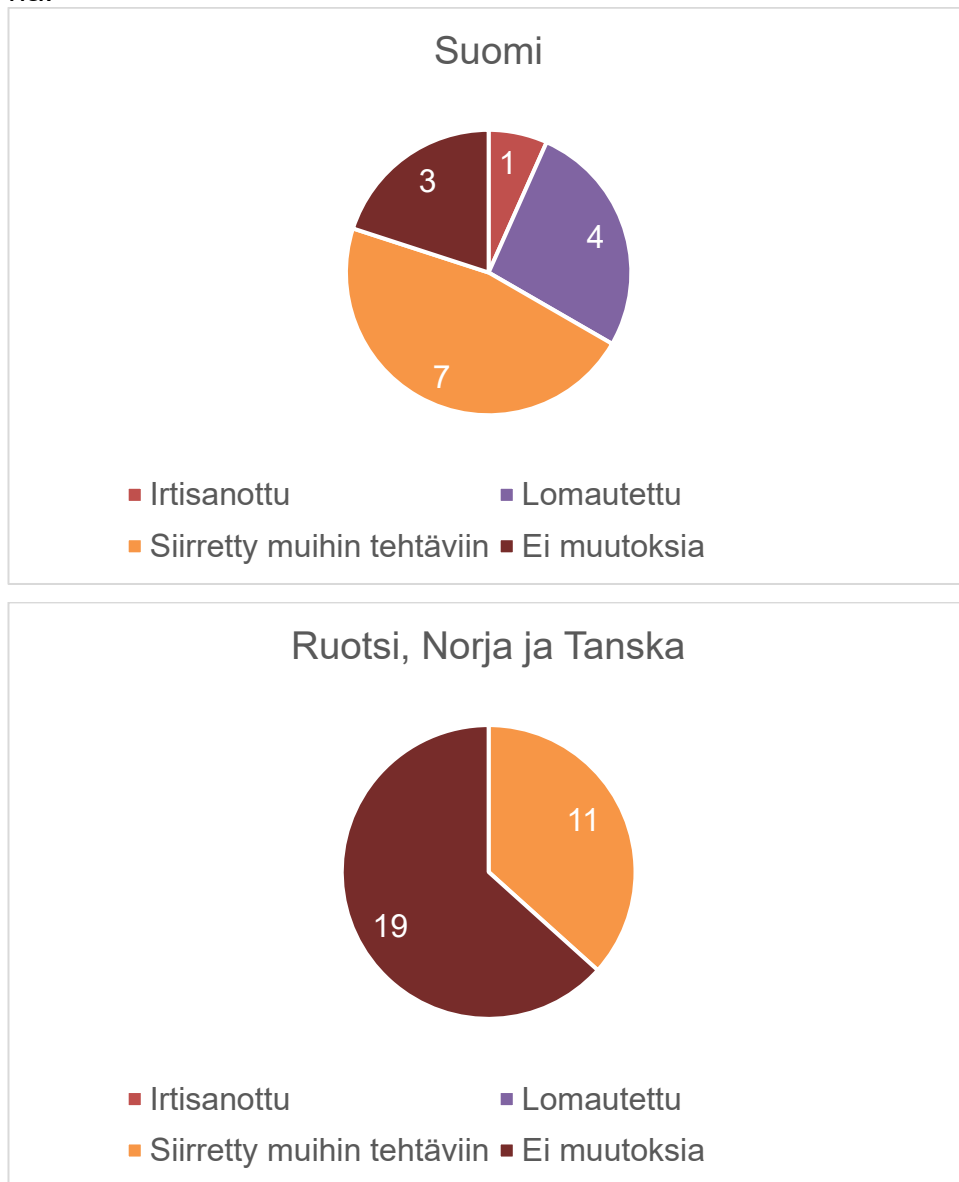

6.2 Verkkokyselyn henkilökuntaosio

Verkkokyselyn henkilökuntaosiossa keskityttiin tutkimaan, miten koronapandemia on muuttanut kirjastotyötä käytännössä. Kirjastojen sulkeminen aiheutti haasteita,

sillä henkilökuntaa saatettiin lomauttaa, siirtää muihin tehtäviin, tai jopa irtisanoa. Suomessa suurimmassa osassa, eli noin 58 % vastaajakirjastoja henkilökuntaa siirrettiin muihin tehtäviin. Myös lomautukset olivat Suomessa yleisiä, sillä niitä tapahtui kolmasosassa kirjastoista. Suomi sai myös kyseenalaisen kunnian olla tämän tutkimuksen ainoa maa, joka sekä lomautti, että irtisanoi kirjastohenkilökuntaa koronapandemian aikana (taulukko 10). Koska miltei kaikki Ruotsin kirjastot pysyivät avoinna koko koronapandemian ajan, ei henkilökuntaa kohtaan kohdistunut samanlaisia paineita. Vain yhdessä vastaajakirjastossa oli henkilökuntaa siirretty muihin tehtäviin. Norjassa noin 43 % vastaajakirjastoista henkilökuntaa oli siirretty muihin tehtäviin, kun taas Tanskassa ei toimenpiteitä oltu tehty (taulukko 10). Haasion ja Kannaston (2020) tutkimuksen mukaan lomautukset aiheuttivat kokemuksen siitä, että kirjastotyötä ei arvosteta. Lomautukset myös koettiin epäoikeudenmukaisiksi, jos ne kohdistuivat vain osaan kirjastohenkilökuntaa. Tämä saattoi johtaa mielipahaan ja kokemukseen, että omalla työllä ei ole merkitystä. Kirjastohenkilökunta, joita oli lomautettu koronapandemian aikana, ei sen jälkeenkään ollut yhtä sitoutunut työhönsä, kuin henkilökunta kirjastoissa, joissa lomautuksia ei ollut. (Haasio & Kannasto 2020.)

Taulukko 10. Kirjastohenkilökuntaa koskeneet muutokset koronapandemian aikana.

Pandemia-aikana kirjastotyöntekijöitä kannustettiin tekemään etätöitä. Norjassa ja Tanskassa etätöihin oli kannustettu kaikkia vastaajia, Suomessa 83 % vastaajista ja Ruotsissakin noin 64 % vastaajista. 78 % vastaajista koki koronapandemian muuttaneen työtehtäviään. Maasta riippumatta muuttuneille työtehtäville yhteistä oli keskittyminen verkkopalveluiden tarjoamiseen. Tarjonta muodostui uusista palveluista, kuten satutunneista verkossa, chat-palvelusta tai videoiden tuottamisesta verkkoon, joita monissa kirjastoissa ei ollut tehty ennenkin, tai jo käytössä olevien verkkopalveluiden laajentamisesta ja paremmasta markkinoinnista, kuten e-aineistosta ja sosiaalisen median sisällöstä. Koronapandemia ja kirjastojen sulut

mahdollistivat myös kirjastotilojen uudelleenjärjestelyn ja kattavan kokoelmatyön. Eräs kyselyyn vastanneista kertoikin, että nopeasti ja notkeasti toimivia kirjastolaisia ei niin vaan lannisteta, edes koronapandemian aikana. Tämä kommentti kertoo hyvin siitä pystyvistä asenteesta, joka kirjastolaiset yleensä liittävät itseensä.

Kyselyyn vastaajat toivat vastauksissaan esille myös eroavaisuuksia maiden välillä. Suomalaiset vastaajat kertoivat erityisesti kouluttautumisen mahdollistuneen kirjastojen sulun aikana etäpalavereiden avulla. Ruotsissa pandemia-ajan muuttuneissa työtehtävissä korostui kirjastoaineiston kotiinkuljetukset asiakkaille ja valmiiden take-away -aineistokassien kokoaminen. Norjassa katseet olivat jo tulevaisuudessa, sillä vastaajat kertoivat suunnitelleensa esimerkiksi tulevia tapahtumia ja ottaneensa haltuun uusia teknisiä laitteita.

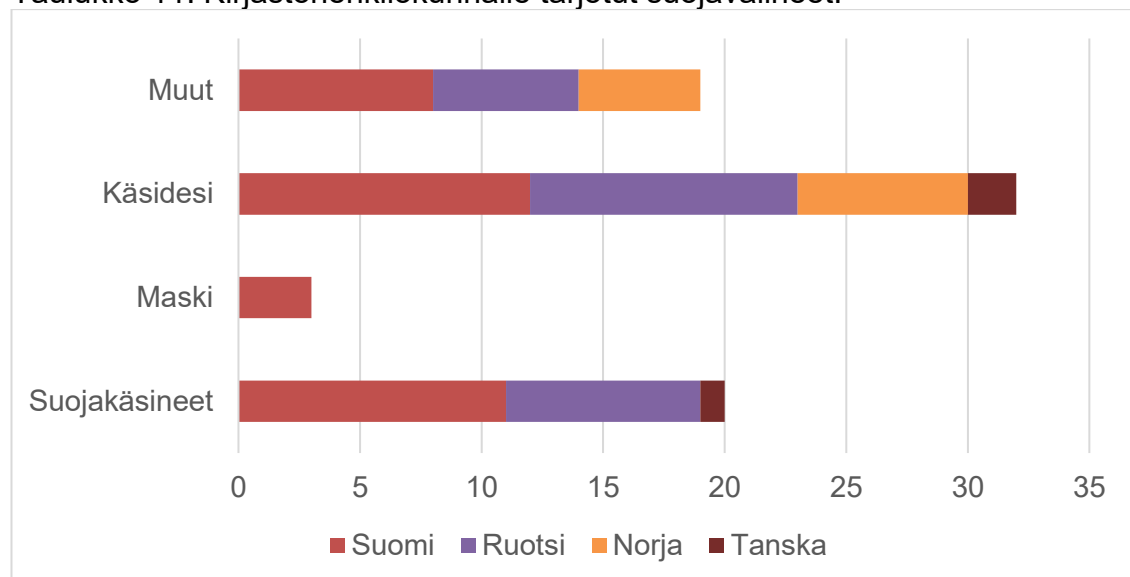
Kysyttäessä, mitä työtehtäviä keskeytettiin koronapandemian vuoksi, monet vastasivat kaikkien kirjastotiloissa tapahtuvien, ”normaaleiden” työtehtävien keskeytyneen. Erityisesti kasvokkain tapahtuva asiakaspalvelu ja tapahtumien järjestäminen keräsivät mainintoja monilta vastaajilta. Jokaisella maalla oli tässäkin suhteessa erityispiirteensä. Suomessa aineistopalautusten vastaanottaminen asiakailta keskeytettiin väliaikaisesti Aluehallintoviraston päätöksellä (Ketonen 29.4.2020). Ruotsissa kirjastoasiakkaiden avustaminen tietoteknisissä asioissa toteutettiin vain sanallisesti, joko riittäviä turvavälejä noudattaen ilman kosketusta samoihin laitteisiin, tai puhelimitse. Norjassa tietokoneiden käyttäminen ja tulostaminen kirjastoissa keskeytettiin kokonaan. Lisäksi kaukopalvelu joutui tauolle.

6.3 Verkkokyselyn turvallisuusosio

Koronapandemia aiheutti ymmärrettävästi huolta ja tuntemattoman viruksen takia jouduttiin miettimään, miten siltä on mahdollista suojautua. Uudessa tilanteessa jouduttiin pohtimaan myös kirjastojen perustoimintaa uudesta näkökannasta. Edistämmekö viruksen leviämistä antamalla asiakkaiden lainata aineistoa ja käyttää tietokoneita? Niin kirjastohenkilökunnan, kuin asiakkaidenkin suojaaminen koronavirukselta oli ensiarvoisen tärkeää.

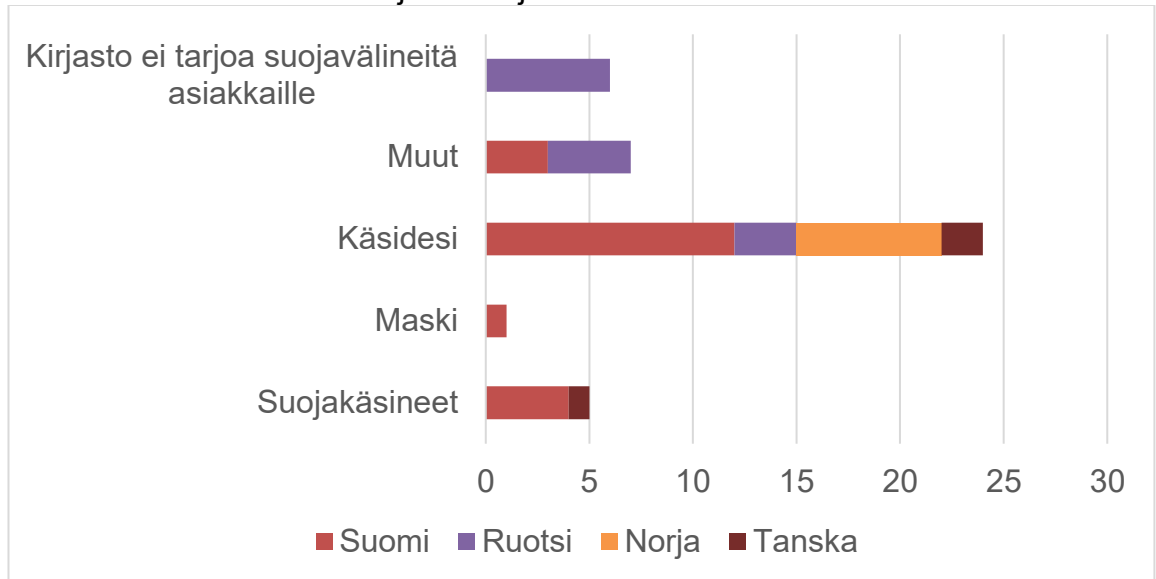
Kaikissa vastaajakirjastoissa henkilökunnan käyttöön tarjottiin käsidesiä (taulukko 11). Ruotsista tulleissa vastauksissa moni kuitenkin erikseen korosti, että käsidesiä oli ollut saatavilla vasta hyvin vähän aikaa, eli koko kevät ja alkukesä oli kirjastoissa työskennelty ilman tätä virustorjuaa. Myös suojakäsineiden tarjoaminen henkilökunnalle oli yleistä erityisesti Suomessa (92 %) ja Ruotsissa (73 %), kun taas Norjassa ja Tanskassa niitä ei ollut tarjolla. Kasvomaskit loistivat poissaolollaan suojavälineiden joukossa vielä kyselytutkimuksen aikaan, sillä niitä oli tarjolla vain kolmessa suomalaisessa vastaajakirjastossa. Lisäksi vastaajat mainitsivat suojapleksit, eli asiakaspalvelutiskeille asennetut roiskesuojat, käsienpesumahdollisuuden sekä turvavälien noudattamisen.

Taulukko 11. Kirjastohenkilökunnalle tarjotut suojavälineet.

Suurimmassa osassa vastaajakirjastoja oli suojavälineitä tarjolla myös asiakkaille (taulukko 12). Käsidesiä oli tarjolla asiakkaille kaikissa Suomen, Norjan ja Tanskan vastaajakirjastoissa sekä 27 % Ruotsin vastaajakirjastoja. Muita mainittuja suojavälineitä oli suojakäsineet, maskit, käsienpesumahdollisuus ja suojapleksit. Näitä asiakkaille oli tarjolla kuitenkin huomattavasti harvemmassa vastaajakirjastossa. Mielenkiintoista oli huomata, että yli puolissa (55 %) ruotsalaisia vastaajakirjastoja ei asiakkaille ollut tarjolla minkäänlaisia suojavälineitä. Tätä varmasti selittää Ruotsin muutenkin muista tutkimusmaista poikkeava linja suhtautumisessa koronapandemiaan.

Taulukko 12. Asiakkaille tarjotut suojavälineet.

Suurimmassa osassa (noin 66 %) vastaajakirjastoja, maasta riippumatta, ei aineistoa puhdistettu normaalista poikkeavalla tavalla. Vain yhdessä kirjastossa Suomessa kerrottiin aineistoa puhdistettavan. Vaikka aineiston puhdistamisesta kysyttäessä ei ollut tarkoitus tiedustella kirjaston tilojen, koneiden ja laitteiden puhdistamisesta, haluttiin monessa vastaajakirjastossa kertoa, että erityisesti lainaus- ja palautusautomaatteja sekä yhteiskäyttöön tarkoitettuja tietokoneita puhdistettiin käyttökertojen välillä. Suomessa tämän mainitsi kaksi kirjastoa ja Ruotsissa ja Norjassa kolme kirjastoa molemmissa.

7 POHDINTA

Opinnäytetyön tekeminen oli vaiherikas ja mielenkiintoinen prosessi. Tutkimusaihe oli niin ajankohtainen, ettei sitä ohjaavaa aikaisempaa tutkimusta vielä juurikaan ollut julkaistu. Lisäksi tutkimusjoukon pienuus vaikuttaa siihen, ettei tässä tutkimuksessa esitetyt tulokset ole täysin vertailukelpoisia, vaikka antavatkin suuntaviivoja aiheesta. Kuitenkin Haasion ja Kannaston (2020) tutkimuksen tulokset osoittautuivat hyvin samankaltaisiksi niiltä osin kuin ne olivat tähän tutkimukseen verrattavissa, mikä osaltaan kertoo opinnäytetyön onnistumisesta.

Vaikka jokaisen maan vastaajakirjastoilla olikin nähtävissä omat ominaisuutensa, olivat ne kuitenkin keskenään hyvinkin yhtenäisiä vastauksissaan. Mitään suuria eroavaisuuksia, tai erilaisia innovaatioita ei vastaajien väliltä löytynyt. Pohjoismaiden pitkät yhteiset perinteet ja maiden kirjastolaitosten yhteneväisyydet ja yhteiset arvot varmasti vaikuttavat asiaan. Kirjastolaisten yhteiset näkemykset omasta työstään ja kirjastoalan suunnasta ovat ohjanneet pandemia-ajan toimia. Myös käytännön tarpeet, kuten sähköisten palveluiden lisääntyminen koronapandemian aikana, vaikuttivat kirjastojen toimintaan.

Tämä tutkimus on vain pintaraapaisu kaikesta siitä, mitä yleisistä kirjastoista koronapandemian aikaan on mahdollista tutkia. Se, miten koronapandemia todella vaikuttaa yleisten kirjastojen toimintaan, on nähtävissä tarkemmin vasta vuosien kuluttua. Se, mitkä koronapandemian aikana käyttöönotetut muutokset säilyvät käytössä pandemian jälkeenkin, nähdään vasta tulevaisuudessa pandemian helliitettyä. Lohdullista kuitenkin on huomata, että kirjastolaiset eivät ole lannistuneet pandemian kourissa, vaan yleisten kirjastojen henkilökunnan katse on tiukasti suunnattuna kohti valoisampaa tulevaisuutta.

LÄHTEET

- Aluehallintovirasto. Ei päiväystä. Kirjastotoimi. [Verkkosivu]. [Viitattu 7.6.2021]. Saatavana: <https://avi.fi/tietoa-meista/tehtavamme/opetus-ja-kulttuuri/kirjastotoimi>
- Baudry, A. 11.5.2020. Europe Versus Coronavirus – Self-Discipline Rather Than Lockdown: The Swedish Strategy. [Blogikirjoitus]. Pariisi: Institut Montaigne. [Viitattu 2.6.2020]. Saatavana: <https://www.institutmontaigne.org/en/blog/europe-versus-coronavirus-self-discipline-rather-lockdown-swedish-strategy>
- Calleja, M. 2020. Korona: Virus, joka mullisti maailman. Helsinki: Oppian.
- Government Offices of Sweden. Ei päiväystä. The Swedish Arts Council. [Verkkosivu]. [Viitattu 3.6.2021]. Saatavana: <https://www.government.se/government-agencies/swedish-arts-council/>
- Government.no. 15.11.2017. Libraries. [Verkkosivu]. [Viitattu 3.6.2021]. Saatavana: <https://www.regjeringen.no/en/topics/culture-sports-and-non-profit-work/Archives-libraries-and-museums/innsiktsartikler/Libraries-/id115235/>
- Haasio, A. & Kannasto, E. 2020. Covid-19 and its impact on Finnish public libraries. [Verkkolehtiartikkeli]. Qualitative and Quantitative Methods in Libraries 9 (Special Issue), 3–19. [Viitattu 3.6.2021]. Saatavana: <http://www.qqml-journal.net/index.php/qqml/article/view/639/576>
- Heikkilä, T. 2014. Kvantitatiivinen tutkimus. [Verkkosivu]. Helsinki: Edita Publishing Oy. [Viitattu 26.5.2021]. Saatavana: <http://tilastollinentutkimus.fi/1.TUTKIMUSTUKI/KvantitatiivinenTutkimus.pdf>
- IFLA. 13.10.2020. Covid-19 and the Global Library Field. [Verkkosivu]. [Viitattu 27.5.2021]. Saatavana: <https://www.ifla.org/covid-19-and-libraries>
- Karvinen, K. 2020. Innovointia Kuljun kirjaston asiakaspalvelussa tartuntariskin lievittämiseksi. [Valokuva]. Lempäälä: Kuljun kirjasto.
- Ketonen, A. 29.4.2020. Kirjastot ja korona. [Verkkojulkaisu]. Aluehallintovirasto. [Viitattu 31.5.2021]. Saatavana: <https://www.kirjastot.fi/sites/default/files/ancmt/Kirjastot%20ja%20korona%2C%20AVI%2029.4.2020.pdf>
- Kinnunen, E. 2013. Yleiset kirjastot Pohjoismaissa: Niiden kehitys ja vertailu. [Verkkojulkaisu]. Oulu: Oulun seudun ammattikorkeakoulu. Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma. Opinnäytetyö. [Viitattu 3.6.2021]. Saatavana: <https://core.ac.uk/download/pdf/38096809.pdf>

- Kulturministeriet. 8.10.2019. Libraries and literature. [Verkkosivusto]. [Viitattu 3.6.2021]. Saatavana: <https://english.slks.dk/work-areas/libraries-and-literature/>
- Library Map of the World. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. IFLA. [Viitattu 3.6.2021]. Saatavana: <https://librarymap.ifla.org/map>
- Lääketieteen sanasto. 2020. [Verkkosivu]. Helsinki: Duodecim Terveyskirjasto. [Viitattu 22.11.2020]. Saatavana: https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=ltt02478
- Marin, C. 12.5.2020. Europe Versus Coronavirus – Putting the Danish Model to the Test. [Blogikirjoitus]. Pariisi: Institut Montaigne. [Viitattu 2.6.2021]. Saatavana: <https://www.institutmontaigne.org/en/blog/europe-versus-coronavirus-putting-danish-model-test>
- Mikkonen, M. 29.12.2020. Ruotsi aikoo ottaa käyttöön kovimman työkalunsa koronan kitkemiseksi – tätä kaikkea se tarkoittaa. [Verkkosivu]. Helsinki: MTV Uutiset. [Viitattu 2.6.2021]. Saatavana: <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/ruotsi-ottaa-kayttoon-kovimman-tyokalunsa-koronan-kitkemiseksi-tata-kaikkea-se-tarκοittaa/8024262#gs.2dzny>
- Norwegian Library Association. 8.5.2020. Infection Control Guide for Libraries: Advice and Guidance to Public Libraries and School Libraries during the Coronavirus Outbreak (Covid-19) Spring 2020. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 3.6.2021]. Saatavana: https://www.ifla.org/files/assets/hq/topics/libraries-development/documents/norwegian_guidance_8_may.pdf
- Nurminen, J. 14.5.2020. Koronavirus lähes selätetty Islannissa ja Färsaarilla – turistikauden alkua mietitään jo. [Verkkosivu]. Helsinki: Yle Uutiset. [Viitattu 29.5.2021]. Saatavana: <https://yle.fi/uutiset/3-11349009>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. Ei päiväystä. Kirjastot. [Verkkosivusto]. [Viitattu 3.6.2021]. Saatavana: <https://minedu.fi/kirjastot>
- Pohjoismainen kirjallisuusviikko. Ei päiväystä. Historia. [Verkkosivu]. [Viitattu 29.5.2021]. Saatavana: <https://www.nordisklitteratur.org/fi/projektista/historia/>
- Rundqvist, E. 15.4.2021. Public libraries as a vital social function or something we can do without in times of crises: The Swedish reaction to Covid-19. [Verkkolehtiartikkeli]. Sage Journals. [Viitattu 3.6.2021]. Saatavana: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/09557490211002741>
- Stenroos, M. 21.3.2020. Taistelu tuntematonta vastaan – Näin hallitus sulki Suomen seitsemässä päivässä. [Verkkosivu]. Helsinki: Yle Uutiset. [Viitattu 2.6.2021]. Saatavana: <https://yle.fi/uutiset/3-11267255>

- STT-AFP-TT. 26.2.2020. Norjassa tullut ilmi ensimmäinen koronavirustartunta. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Ilta Sanomat. [Viitattu 2.6.2021]. Saatavana: <https://www.is.fi/ulkomaat/art-2000006420612.html>
- World Health Organization. 25.10.2020a. Denmark. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 25.10.2020]. Saatavana: <https://www.who.int/countries/dnk/>
- World Health Organization. 25.10.2020b. Finland. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 25.10.2020]. Saatavana: <https://www.who.int/countries/fin/>
- World Health Organization. 25.10.2020c. Norway. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 25.10.2020]. Saatavana: <https://www.who.int/countries/nor/>
- World Health Organization. 25.10.2020d. Sweden. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 25.10.2020]. Saatavana: <https://www.who.int/countries/swe/>
- World Health Organization. Ei päiväystä. Timeline: WHO's COVID-19 response. [Verkkosivu]. [Viitattu 23.10.2020]. Saatavana: [https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/interactive-timeli-
ne?gclid=EAlaIQobChMlpJf2zNGz7AIVE9GyCh0VVAMGEAAYASAAEgL-
TPD_BwE#event-1](https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/interactive-timeli-
ne?gclid=EAlaIQobChMlpJf2zNGz7AIVE9GyCh0VVAMGEAAYASAAEgL-
TPD_BwE#event-1)

LIITTEET

Liite 1. Verkkokyselylomake

Liite 1. Verkkokyselylomake

Public libraries during corona-pandemic

A. Library

1. During corona-pandemic which authorities had the main responsibility to direct librarys operation?
(You can choose multiple choices.) *

The Head of the Library

city government

the Government

other, what?

2. Was library closed during the corona-pandemic? *

Yes

No (Go to question number 12.)

3. Has the library been re-opened?

Yes

No

4. Approximately how long the library was closed?

couple of days

1-3 weeks

a month

2 months

3 months

more than 3 months

5. How long did the library staff have time to prepare for the closure?

- an hour or less
- 1-4 hours
- a day
- 2-3 days
- 4-6 days
- a week
- more than a week

Next

Public libraries during corona-pandemic

6. How long did the library staff have time to prepare for the re-opening of the library?

- a day or less
- 2-3 days
- 4-6 days
- a week
- more than a week
- the re-opening date was known during the whole closing period

7. Was the library re-opened gradually?

- Yes
- No

8. Were the library services reduced after re-opening?

- Yes
- No

9. Were the librarys opening hours reduced after re-opening?

- Yes
- No

10. Once the library was re-opened was the number of customers inside the library limited during the day?

- Yes
- No

11. Wich services were re-opened first?
(You can choose multible choices.)

- loan services
- returning
- collecting the reservations
- computer usage
- printing
- customer guidance
- personal service
- events
- other, what?

[Previous](#)

[Next](#)

Public libraries during corona-pandemic

B. Library staff

**12. During the corona-pandemic, was the library staff
(You can choose multiple choices.) ***

- let go
- lay off temporarily
- transferred to other duties
- none of the above

13. Was the library staff encouraged working from home during the corona-pandemic? *

- Yes
- No

14. Did the library staff's duties change during the corona-pandemic? *

- Yes
- No (Go to question number 17.)

15. What kind of new duties did the corona-pandemic bring to the library staff?

16. What kind of duties were temporarily stopped during the corona-pandemic?

Previous

Next

Public libraries during corona-pandemic

C. Safety

17. What kind of safety equipments does the library staff use in their daily work?
(You can choose multiple choices.) *

protective gloves

masks

hand sanitizer

other, what?

18. What kind of safety equipments the library offers for customers?
(You can choose multiple choices.) *

protective gloves

masks

hand sanitizer

other, what

the library does not offer safety equipments for customers

19. Is the library material being cleaned or disinfected after use? *

Yes

No

Some, wich?

Previous

Next

Public libraries during corona-pandemic

20. If you wish to share your thoughts about the libraries during the corona-pandemic, it's possible here!

D. Background questions

21. Answerers occupation *

- Head of the Library
- Librarian
- other library worker

22. Library's name *

23. City *

24. Country *

 ▼

25. How many people are working at the library? *

- 3 or less
- 4-15
- 16-30
- more than 30

26. Is the library part of some kind of areal library network? *

- Yes
- No

Thank you for your answer, it's much appreciated!

Survey Powered by Webropol

[Click here](#) to read more

